

УДК 316.334.2:331

Куцмус Наталія,

кандидат економічних наук, докторант

Житомирський національний агроекологічний університет

МЕТОДОЛОГІЯ ГЕНДЕРНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЙ ВЛАДИ

Досліджено сутність соціально-економічної нерівності статусу чоловіків та жінок, що підтримується різними суспільними факторами та виявляється в економіці. Виявлено необхідність використання термінів «правила» та «ресурси» операціоналізації категорії «влада». Проаналізовані гендерні особливості влади та оцінки її статусу у суспільстві.

Ключові слова: *гендер, методологія, теорії влади, жінка.*

The essence of social and economic inequality of status of men and women, which is supported by various community factors and turns in the economy, is investigated. The necessity of using terms «rules» and «resources» for operationalization of the «power» category is identified. The gender features of power and evaluating its status in society are analyzed.

Key words: *gender, methodology, theories of power, woman.*

Існування проблеми гендерної нерівності, що властива кожній країні світу незалежно від регіону, сформованої політичної системи чи рівня економічного розвитку, підтримується економічними, соціальними, релігійними, етнічними, моральними та іншими детермінантами. В результаті цього спостерігається домінування чоловіків у всіх економічних та суспільних інститутах, які управляють економічною сферою життя суспільства. Зважаючи на це, чоловіки та жінки займають різні позиції в економіці, що обумовлює досить нерівноцінні можливості як щодо участі в економічних процесах, так і в розподілі результатів їх здійснення. Головною передумовою такого асиметричного розмежування є концентрація матеріальних та нематеріальних ресурсів переважно в руках чоловіків.

Посиленню даної ситуації сприяє також і те, що нерівність статусу чоловіків та жінок у соціальній та економічній площині, взаємодіючи

з гендерним поділом праці в умовах домогосподарства, обов'язковим чином виявляється в економіці в цілому, зокрема на ринку праці, у сфері зайнятості, у відносинах на макро– та мікро– рівнях. Домінування чоловіків в економіці формує особливий економічний гендерний режим, тобто систему відносин влади і контролю, прийняття та реалізації управлінських рішень [1, с. 32]. Внаслідок цього, гендерний режим впливає на баланс статей у суспільстві, адже звичні гендерно-нейтральні заходи економічної політики відчутно змінюють конфігурацію гендерних відносин та розподілу економічної влади між представниками різних статей. Отже, проблеми гендерної рівності є похідними від встановленого гендерного режиму в економіці.

В традиційному уявленні влада означає право і можливість одних здійснювати управління поведінкою та діями інших завдяки авторитету, праву, примусу і т. ін. З точки зору структурно-конструктивістської парадигми, яка знайшла своє втілення в соціології гендерних відносин завдяки працям Р. Коннела [2], операціоналізація категорії влади, тобто її трансформація з теоретичного абстрактного поняття в конкретне емпіричне, можлива за рахунок термінів «правила» та «ресурси». Обраний методологічний підхід забезпечує певну дуальність сприйняття категорії «влада». Згідно М. Фуко, влада може трактуватися як щось безсуб'єктне, що призначає у всі тканини соціального цілого [3, с. 92]. Така влада не є власністю, надбанням або монопольним правом на ресурси, а тому вона рідко виявляється в зв'язаному систематичному дискурсі, не може бути локалізована в конкретному соціальному інституті чи державному апараті. З іншої сторони, влада означає певну стратегію дій. У даному контексті М. Вебер природу влади визначав у тому, щоб змусити іншого виконувати певні дії, незалежно від його бажання чи можливого супротиву, тобто вимушено [4, с. 157-158]. Розвиваючи розуміння влади, запропоноване М. Вебером, Е. Гідденс трактує її через встановлені правила взаємодії, яких дотримується соціально-інтегрований індивід: *семантичні* – структурують повсякденний дискурс та уможливають інтерсуб'єктивну взаємодію людей, *моральні* – породжують оцінку дій як справедливих та несправедливих [5, с. 254]. При цьому правила соціальної взаємодії використовуються в якості правил влади.

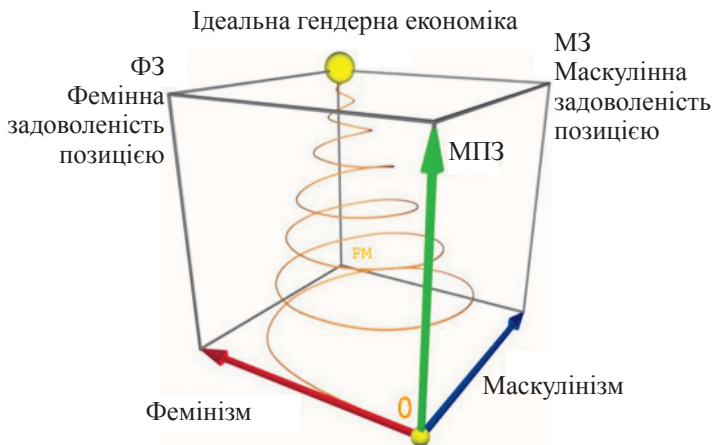
Другий атрибут операціоналізації категорії «влада» – це ресурси – засоби, які сприяють людині у досягненні цілей в процесі соціальної взаємодії. До них відносять матеріальні можливості (алокативні ресурси) та управління людьми (авторитативні ресурси). Інакше кажучи, ресурси – це засоби накопичення та використання влади. Незважаючи на те, що влада є у кожної особи, її потенціал у різних суб'єктів є різним. Виходячи з цього, правомірно погодитися з Р. Коннелом, який наголошував на адекватності застосування такого підходу щодо гендерних досліджень [2, с. 184].

Зміни у розумінні сучасної природи та правил влади і відносин, які вона породжує, вносить глобалізація як в економічному, так і в суспільно-політичному аспектах. В гендерних дослідженнях глобалізація розглядається як комплексне економічне та соціокультурне явище, яке видозмінює існуючі форми гендерної нерівності завдяки їх внесенню в змістовний контекст новосформованих соціально-економічних структур та асиметричних відносин [6, с. 3]. А тому в сучасних умовах в центрі гендерної теорії постають зміни відносин влади та чоловічого домінування, які виникають під впливом глобалізації. Іншими словами, особливістю гендерних досліджень влади є не стільки теза про чоловіче домінування, структурну асиметричність позицій маскулінного та фемінного, як діалог обох соціальних статей, еволюція форм їх взаємодії і взаємодоповнення в рамках владних відносин.

Разом з тим, важливо відмітити, що навіть в сучасних умовах активної емансипації та фемінізації економічних та політичних процесів, жінки стверджують про вимушений характер їх влади, що ототожнюється з додатковими навантаженнями та експлуатацією. В цей же час чоловіки, незважаючи на вказані негативні аспекти, наполягають на добровільному утриманні влади жінками. Таким чином влада, яка перебуває в руках жінок (як вимушена, так і добровільна), хоча й визнається, але має низький статус або морально неприйнятний характер, в той час як високостатусна влада в більшості є маскулінною [7, с. 108].

Виходячи зі сказаного вище можна стверджувати, що розв'язання проблеми асиметричності гендерного поділу влади у суспільстві та економіці означає необхідність розширення прав та мож-

ливостей жінок. Уповноваження як категорія в останні роки часто використовується в термінології гендерних досліджень поряд з гендерною рівністю та гендерним рівноправ'ям. Проте змістовно вона пов'язана в першу чергу з потенціями жінок як соціальної групи у сфері контролю над ресурсами та прийняття рішень. Отже, розширення прав та можливостей жінок передбачає гендерний перерозподіл владних повноважень з метою досягнення більшої гендерної справедливості. Більш того, орієнтація суспільства та інституційного середовища на реальне забезпечення розширення рамок жіночої уповноваженості здатна сприяти формуванню ідеальної гендерної економіки (рис. 1), тобто такої економічної системи, якій властиві справедлива увага до учасників економічного процесу, оцінювання досягнень цивілізації тим, який об'єм капіталу, товарів та послуг надходить у розпорядження людей різної статі, а також впливу цих благ на задоволеність чоловіків і жінок їх позиціями у системі стратифікації суспільства. Філософським началом становлення такої економічної системи є не протистояння наукових ідеологій маскулінізму та фемінізму, а процес їх синергетичної взаємодії.

МПЗ – множинні вияви задоволеності позицією у суспільстві (матеріальні, духовні, екологічні, репродуктивні, педагогічні, миру, свободи тощо)

Рис. 1. Модель ідеальної гендерної економіки

Отже, емпіричне втілення існуючих концепцій влади, нажаль, не забезпечує гендерно рівноцінної участі у владних відносинах чоловіків та жінок, що, в свою чергу, перешкоджає досягненню ідеалів гендерної рівності як у суспільстві, так і в економіці.

Використана література:

1. Баллаева Е. А. Гендер и глобализация: теория и практика международного женского движения // Гендер и глобализация, М.: МЦГИ – ИСЭПН РАН, 2003. – С. 7-54.
2. Connell R. Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics / R. Connell // Polity Press, 1987. – 334 p.
3. Фуко М. Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью / Пер. с франц. С.Ч. Офертаса, под общ. ред. В.П. Визгина и Б.М. Скуратова. – М.: Праксис, 2002. – 384 с.
4. Вебер М. Соціологія. Загально історичні аналізи. Політика / М. Вебер. – К.: Основи, 1998. – 534 с.
5. Гидденс Э. Устроение общества: Очерк теории структуризации. – 2-е изд. / Э. Гидденс. – М.: Академический Проект, 2005. – 528 с.
6. Symington A. Re-Inventing Globalization for Women's Rights and Development. / A. Symington // In: Re-Inventing Globalization. Highlights of AWID's 9th International Forum on Women's Rights in Development (Guadalajara, Mexico. October 3-6, 2002.) – Toronto. – AWID, 2003. – 55 p.
7. Здравомыслова Е.А., Тёмкина А.А. Категория власти в гендерных исследованиях / Материалы международной конференции «Гендер как инструмент познания и преобразования общества», 4-5 октября 2005 г. – Москва, 2006. – С. 105-115.